

ساختار آموزش و پرورش ژاپن

به ژاپن باید به مثابه آئینه نگاه کرد و نه یک راهکار
برای شناخت سرزمین خود، باید سرزمین دیگری را شناخت.

مقدمه:

آموزش و پرورش ژاپن در دهه های اخیر با مشکلاتی مواجه بوده که منجر به تفکر و تعقل صاحب نظران علوم تربیتی ژاپن شده است از جمله Bullying (اذیت و آزار بچه ها) کمی انگیزه دانش آموزان برای در نداشتن علاقه برای ادامه تحصیل عدم توجه به فردیت [در ژاپن به کارگروهی و تیمی بسیار توجه می شود- در نتیجه فرد و خواسته های فردی کمتر مورد توجه است] موجب مشکلاتی شده است. که درخور توجه است.

فرهنگ آموزش ژاپن - از ارزشهای دیرینه و کهن ژاپنی نشأت گرفته که چشم جهانیان را بسوی خود جلب کرده . آنچه که مهم است آموزش و پرورش نزد ملت و دولت سرزمین آفتاب تابان (نیپون) مهم است و برای این مهم سرمایه گذاری بسیاری از طرف دولت و مردم انجام میشود . هر هزینه و پولی را برای پرورش بچه ها (که آینده سازان کشور هستند) خرج میکنند . و این هزینه ها را سرمایه گذاری تلقی میکنند.

ژاپن در انتقال دانش و برنامه های آموزشی و فناوری برای بازسازی نظام علمی و آموزش و پرورش خود از تجربه های کشورهای مختلف جهان بهره برداری کرد و کوشید تا فقط از یک کشور الگو نگیرد و متناسب با نیازهای اقتصادی و اجتماعی خود، ویژگی های سازنده نظام های مختلف آموزش و پرورش جهان پیشرفته را مورد توجه قرار دهد. این نکته، نشان می دهد که ژاپنی ها در مواجهه با کشورهای پیشرفته غربی به خوبی از نیازهای خود آگاه بودند و با هدف های مشخصی به دنبال کسب تجربه و دانش مغرب زمین رفتند و برای ایجاد یک جامعه پیشرو و نیرومند تلاش کردند.

اگر چه دومین دوره اصلاحات آموزشی در ژاپن تحت رهبری آمریکا و به صورت انفعالی صورت گرفت و تا حدود زیادی تحمیلی بود و با اولین دوره اصلاحات آموزشی - که به طور مستقل و آگاهانه صورت گرفته بود- تفاوت های محسوسی داشت ولی ژاپنی ها به سرعت و به دنبال کسب استقلال و حاکمیت خود پس از جنگ جهانی دوم زمینه های لازم برای تاکید بر هویت ملی و ارزش های اخلاقی و فرهنگی ژاپنی را فراهم ساختند و بر پیوند روح ژاپنی با دانش غربی تاکید کردند. آنها به سرعت توانستند میان حساسیت سنتی ژاپنی ها نسبت به هویت ملی و فرهنگ بومی خود با مبانی مردم سالاری، آزادی های فردی و دانش مغرب زمین موازنه هوشمندانه ای برقرار کنند.

دو دوره اصلاحات آموزشی در ژاپن توانسته است مؤسسات آموزشی را از توسعه کمی و کیفی کم نظیری برخوردار سازد و اشتیاق عمومی را برای توجه به آموزش و پرورش، آموزش عالی و آموزش مداوم در عالی ترین سطح ممکن افزایش دهد. به علاوه، اصلاحات آموزشی دورانهای قبل به خوبی در ارتباط با برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی بوده و به آنها کمک بزرگی کرده است. تعمیم آموزش و پرورش عمومی و افزایش کیفیت آن در سطوح مختلف، در توسعه اقتصادی و اجتماعی ژاپن امروز نقش مؤثری داشته است.

سومین دوره اصلاحات آموزشی در حالی شروع شده است که ژاپن برای هماهنگی با تحولات شتابان اقتصادی و صنعتی و آثار غیرقابل انکار آن بر فرهنگ و جامعه خود، الگویی برای پیروی با کسب تجربه ندارد. ژاپن در حال گذر از یک کشور توسعه یافته به یک کشور پیشگام توسعه است و در پایان قرن بیستم به نقطه ای رسیده است که دیگر الگویی در جهان برای هدایت آن موجود نیست. این کشور برای هماهنگی با نیازهای متحول این دوران، باید برای یافتن الگویی متناسب با تحولات اقتصادی، صنعتی و اجتماعی خود تلاش کند.

بنابراین، در سومین دوره اصلاحات آموزشی خود به دنبال بهبود ساختار، هدف ها، سیاست ها و اصول آموزش و پرورش و آموزش عالی است تا بتواند در همه زمینه ها الگوی مناسب خود برای زندگی و بالندگی را در آغاز قرن بیست و یکم پیدا کند.

نگاهی به ژاپن

کشور آتشفشانی و زلزله‌خیز ژاپن از ۴ جزیره بزرگ و ۳۹۰۰ جزیره کوچک تشکیل شده است. مساحت ژاپن ۳۷۸ هزار کیلومترمربع - کمتر از یک چهارم ایران و جمعیت آن ۱۲۵ میلیون نفر، یعنی ۲ برابر ایران - است. بیش از ۶۷ درصد این کشور را کوه و جنگل و ۱۵ درصد آن را زمین‌های کشاورزی فراگرفته است. این کشور فاقد هرگونه منابع طبیعی مثل نفت و گاز است ولی درآمد سرانه مردم آن ۳۸ هزار دلار - ۱۵ برابر ایران - است که این نشانگر آنست که سطح رفاه در این کشور آسیایی از آمریکا و بسیاری از کشورهای اروپایی بالاتر است. عمر متوسط مردان ژاپنی ۷۸ و عمر متوسط زنان این کشور ۸۵ سال است. ۱۵ سال بیشتر از ایران - دین و آیین مردم ژاپن شینتو و بودایی است و پیروان این آیینها حدود دو برابر جمعیت ژاپن هستند. زیرا که بیشتر مردم این کشور به هر دو آیین معتقدند. شینتو مجموعه‌ای از باورهای دیرینه‌ی ژاپنی‌هاست که بر اساس آن کلیه مظاهر طبیعت مانند کوه و ستاره و دریا خدایگان جداگانه‌ای دارند و باید پرستش شوند. طبق آیین شینتو روح انسان بعد از مرگ جاودانه باقی می‌ماند اما جهان دیگری وجود ندارد. بنابراین پاداش و کیفری هم برای اعمال آدمی نیست. آیین بودایی در اواخر قرن ششم پیش از میلاد - ۲۶۰۰ سال قبل - توسط بودا و در کشور هند پایه‌گذاری و از طریق چین و کره به ژاپن راه یافت. طبق آیین بودایی روح افراد پس از مرگ به بدن فرد دیگری منتقل می‌شود. و در آنجا برحسب راحتی و سختی زندگی او، به پاداش یا عقاب می‌رسد. **مهمترین ویژگی مردم ژاپن سخت کوشی، قناعت، نظم و روحیه همکاری و مشارکت آنهاست.**

تاریخچه آموزش و پرورش در ژاپن

تاریخ ژاپن به نزدیک به ۷۰۰ سال قبل از میلاد برمیگردد. امپراطوری جیمو تنو در این سال تاسیس شد و این کشور در سال ۱۶۰۳ تا ۱۷۶۷ در های خود را بر روی بیگانگان بست در واقع تعبیرش این بود که برای بومی سازی و مقاوم کردن ارزشهای موجود و نهادینه کردن هنجارها راهی جز چنین تصمیمی ندارد و توسعه را در همه زمینه‌ها آغاز کرد. ژاپن کشوری در جزیره‌های شرق آسیا شمال اقیانوس آرام و جدا از کشورهای ساحلی آسیا قرار دارد مساحت ژاپن ۳۷۲۳۱۳ کیلو متر مربع است یعنی چیزی حدود یک پنجم مساحت کشور ما و جمعیت ژاپن ۱۳۰ میلیون نفر می‌باشد. توکیو در سال ۱۸۶۷ به عنوان پایتخت ژاپن معرفی شد صنعت ژاپن خودرو سازی، ماشین آلات، کشتی سازی، الکترونیک، الکترونیک، کشاورزی، شیلات و همه آنچه که در صنعت می‌گنجد.

این کشور یکی از قدرتهای اقتصادی در دنیاست. نرخ سواد در آن متجاوز از ۹۹ درصد است و رتبه اول را در زمینه دستاوردهای آموزشی در دنیا دارد. تاریخچه‌ی آموزش در ژاپن ریشه در عقاید و آموزشهای چینی دارد. در قرن ۱۶ و اوایل قرن ۱۷ مبلغان مذهبی اروپایی نیز بر مدارس ژاپنی تاثیر گذار بودند. از حدود سالهای ۱۸۶۸ - ۱۶۴۰ (در طول دوران انزوای ژاپن در زمان حکومت فرماندهان ارتش "توگوگوا") مدارس معابد بودایی که "تراکوی" نامیده می‌شدند مسئولیت آموزش مردم را به عهده داشتند و گامهای بزرگی در زمینه افزایش سطح سواد در میان مردم عادی بر داشتند. در این زمان ژاپن به دنبال یافتن مدل‌های آموزشی در کشورهای اروپایی و شمال قاره آمریکا بود. هم‌چنان که امپراطوری ژاپن در طول سالهای ۱۹۴۰ - ۱۹۳۰ گسترش یافت آموزش نیز به طور فزاینده‌ای در ژاپن به صورت ملی گرایانه و نظامی گرا درآمد.

ساختار آموزش و پرورش ژاپن

تعلیم و تربیت ژاپن به عهده‌ی وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ ژاپن است. این وزارت آموزش کودکان را از دوره‌ی ابتدایی آغاز می‌کند و تا پایان دانشگاه ادامه می‌دهد. علاوه بر مدارس و دانشگاه، مراکزی مانند موزه‌ها، نمایشگاه‌ها سالن‌های تئاتر و سینما نیز زیر نظر این وزارت است نحوه اداره مدارس، انتخاب کتاب‌های درسی، استخدام نیرو و تعیین روزهای فعالیت مدارس به عهده‌ی شورای آموزش و پرورش «است. هر استان، شهر و روستا شورای آموزش و پرورش دارد. این شوراها ۳ تا ۵ عضو دارد و توسط استاندار یا فرماندار به مدت ۴ سال انتخاب می‌شود. هزینه‌ی آموزش و پرورش همچون اداره‌ی آن بین دولت مرکزی، استانداری و شهرداری تقسیم می‌شود. در سال ۱۹۸۴ حدود ۳۰ درصد هزینه مدارس را دولت، ۴۴ درصد را استانداری و ۲۶ درصد را شهرداری به عهده داشته است.

اصول و اهداف آموزشی :

ایده و اصول آموزش در ژاپن در قانون اساسی مصوبه سال ۱۹۴۷ تدوین شده است. با تصویب قانون اساسی ژاپن ، عزم خود در مشارکت با صلح جهانی و رفاه بشریت را با ایجاد دولتی دموکرات و فرهنگی نشان داده ایم . درک این ایده آل اساساً به قدرت آموزش بستگی خواهد داشت . ما شرافت فردی را گرمی خواهیم داشت و سعی می کنیم مردم را طوری بار بیاوریم که به حقیقت و صلح عشق بورزند ، حال آنکه آموزشی با هدف ایجاد غنای فرهنگی در فرد همه گیر خواهد شد. اصول آموزش و پرورش ژاپن در قانون اساسی این کشور درج گردیده است. به موجب این اصول همه افراد کشور حق دارند متناسب با تواناییهای خود از آموزش و رورش برخوردار شوند و همه والدین باید مکلف باشند کودکان خود را به مدرسه بفرستند. هدف اصلی آموزش توسعه همه جانبه شخصیت و پرورش جسمی و ذهنی کودکان است تا بتوانیم افرادی سالم که به حقیقت و عدالت عشق میورزند، به حقوق افراد احترام میگذارند، برای کار ارزش قائلند، احساسی عمیق نسبت به مسئولیتهای خود دارند، و به عنوان سازندگان جامعه و کشوری صلح طلب با روحیه ای سرشار از استقلال و آزادی پرورش یافته اند، داشته باشیم. در مقدمه این قانون خواست مردم ژاپن مطابق با آنچه در زیر آمده بیان می شود :

ایده آلی که آموزش ژاپن به آن سو حرکت می کند، قالب ریزی انسانی است که در طلب حقیقت و صلح می باشد. این از تجربه مردم ژاپن در جنگ جهانی دوم بوجود آمده است. اهمیت عبارت "دیگر هیروشیما نمی خواهیم !" عمیقاً در قلب و اذهان مردم ریشه دارد. در ژاپن امروز، پنجاه سال پس از پایان جنگ جهانی دوم، شرایط خارجی زندگی بشدت تغییر کرده است. و این در نتیجه پیشرفت صنعتی می باشد، حال آنکه روح درونی مردم تغییر چندانی نکرده است. هماهنگی این روح درونی با شرایط خارجی دلالت بر اشاعه

فردیت طالب حقیقت و صلح دارد. آموزش در ژاپن، در طول پنجاه سال پس از جنگ، مستلزم پی گیری این ایده آل بوده است. ماده ۱ قانون آموزش هدف آموزش را چنین تدوین می کند :

هدف آموزش باید رشد کامل شخصیت باشد و برای پرورش مردمی با سلامت ذهنی و جسمی ، مردمی که عاشق حقیقت و عدالت هستند و بر ارزشهای فردی ارج می نهند، به کار احترام می گذارند، و احساس مسئولیت عمیقی دارند و بعنوان سازندگان جامعه و دولت دارای روحی مستقل می باشند. به منظور دست یابی به اهداف آموزشی ذکر شده در بالا، قانون اساسی آموزش، برابری فرصتهای آموزشی، (۹سال) آموزش پایه رایگان، آموزش مختلط، و امثال آنرا فراهم می آورد. به هر ژاپنی حقی برابری داده می شود که هماهنگ با استعداد و توانایی خود و بدون توجه به نژاد، طبقه، جنسیت، جایگاه اجتماعی، درآمد اقتصادی، و منشأ خانوادگی آموزش ببینند. برای آنانی که توانایی دارند، اما بدلیل مشکلات مالی قادر به ادامه تحصیل نیستند، دولت و مؤسسات دولتی محلی باید روشی پیدا کنند تا به آنان اجازه ادامه تحصیل دهند. طبق قانون اساسی، آموزش اجباری ۹ سال می باشد، که در مدارسی که توسط دولت و موجودیتهای دولتی محلی اداره میشوند بطور رایگان ارائه میشود. آموزش مختلط یکی از مقرراتی است که تقریباً بطور کامل در آموزش پس از جنگ ژاپن مشاهده شده است. هنوز بعضی ها مخالف سیستم آموزشی مختلط هستند، اما اکثریت مردم در مورد فواید آن قانع شده اند. در میان دیگر مقررات باید به نادین محوری در آموزش نیز توجه شود. بطور طبیعی در طول دوره ای آموزشی، بر باور مذهبی تأکید میشود، اما در مدارس ایالتی و مدارس دولتی محلی، آموزش هر گونه اعتقاد مذهبی معین یا راهبری فعالیتها فرقه گرایی مذهبی ممنوع می باشد.

آموزش به شرط اشتغال:

بعد از شکست ژاپن در جنگ جهانی دوم سیستم آموزشی این کشور نیز شکل تازه ای به خود گرفت. این تغییرات شامل ساختار کنونی کلاسها از شش کلاس ابتدایی و سه کلاس در هر یک از مقاطع متوسطه اولیه و ثانویه است. تحصیلات در ژاپن معمولاً قبل از کلاس اول و در پیش دبستانی آغاز می شود و برای دانش آموزان دوره ابتدایی رایگان و اجباری است (کلاس اول تا نهم). بیش از ۹۹ درصد بچه هایی که به سن مدرسه رسیده اند در دوره ابتدایی شرکت می کنند. بیشتر دانش آموزانی که دوره متوسطه اول را به اتمام می رسانند در دوره متوسطه دوم ادامه تحصیل می دهند (کلاس دهم تا دوازدهم). تقریباً یک سوم از دانش آموختگان این دوره در مقاطع بالاتر به تحصیلات خود ادامه می دهند. اکثر مدارس و دانشگاهها دانش

آموزان خود را از طریق آزمون ورودی بسیار مشکلی می پذیرند. به دلیل این که بیشتر مشاغل معتبر در ژاپن به دانش آموختگان دانشگاههای تراز اول اختصاص دارد رقابت در بین دانش آموزان برای بدست آوردن بهترین دبیرستان و دانشگاه بسیار شدید است. در حدود یک درصد از مدارس ابتدایی پنج درصد از مدارس متوسطه اول و نزدیک به بیست و پنج درصد از دانشگاههای ژاپن خصوصی هستند. مدارس دوره متوسطه چه خصوصی باشند و چه دولتی به طور غیررسمی براساس میزان موفقیت دانش آموختگان در دانشگاههای معتبر درجه بندی می شوند. سال تحصیلی از ماه آوریل تا مارس است و به ترم های سه ماهه ای تقسیم می شود که با تعطیلات میان ترم از هم جدا می شوند.

دانش آموزان پنج روز کامل در هفته به علاوه نیمی از روز یکشنبه به مدرسه می روند و میانگین بیشتری از تکالیف خانه را در مقایسه با دانش آموزان آمریکایی انجام می دهند. در بیشتر مدارس دانش آموزان با لباس فرم به مدرسه می آیند و به قوانین جدی در ارتباط با سر و وضع ظاهریشان بسیار مقید هستند.

بعضی از دانش آموزان علاوه بر تحصیلات متعارف روزانه در مدارس خصوصی تخصصی با نام "جوکو" ثبت نام می کنند. این مدارس که معمولاً در انگلیسی به "مدارس آمادگی امتحان" تعبیر می شود همچنان که دروس تکمیلی را برای بعد از ساعات مدرسه و پایان هفته عرضه می کنند به دانش آموزان برای بهبود نمرات امتحانات ورودی مدارس متوسطه دوم نیز آموزش می دهند. دانش آموزانی که برای امتحانات ورودی دانشگاهها آماده می شوند در مدارس خاصی که "یبیکو" نامیده می شوند شرکت می کنند.

اگر چه تغییرات بوجود آمده در سیستم آموزشی ژاپن به دنبال ترغیب دانش آموزان به ابراز وجود و افزایش قابلیت انعطاف پذیری آنها در برنامه های درسی و کار کلاسی بود با وجود این برخی از ناظران آموزشی بر این باورند که آموزش در ژاپن بسیار انعطاف ناپذیر است و با حمایت از به یاد سپاری اطلاعات موجب تضییع بیانی سازنده می شود.

توسعه آموزشی:

مبنای سیستم آموزش پایه ژاپن پس از جنگ دوم جهانی پایه گذاری شد. در اواخر دهه ۴۰، اصلاحات آموزش از طریق قانون به فرمول درآمد. در سال ۱۹۴۷، قوانین اولیه آموزش و قانون آموزش مدرسه ای به تصویب رسید. به موجب این قوانین، یک سیستم رسمی آموزشی (سیستم به اصطلاح ۳-۳-۶) براساس اصول فرصت های مساوی آموزش بنا نهاده شد.

حتی پیش از دهه ۵۰، جامعه ژاپن از نرخ بالای باسوادی برخوردار بود و درصد بالایی از کودکان در مدارس ابتدایی و متوسطه، بین سطوحی که آموزش پایه در ژاپن را تشکیل می دهد، ثبت نام می کردند. ژاپن پس از جنگ شاهد رشد کمی آموزش تکمیلی متوسطه بوده است. مدارس تکمیلی متوسطه در سال ۱۹۴۸ در قالب دوره های پاره دقت و تمام وقت شروع به کار کردند.

در این اثنا، میزان فارغ التحصیلان آموزش پایه در طول یک چهارم قرن از ۴۲ درصد به ۹۰ درصد افزایش یافت. سیستم جدید آموزش دانشگاهی نیز در سال ۱۹۴۹ آغاز به کار کرد و سال ۱۹۵۰ شاهد آغاز سیستم موقت مدارس عالی بود.

میزان فارغ التحصیلان متوسطه که به آموزش عالی راه می یافتند و فقط ۱۰ درصد را در دهه ۵۰ تشکیل میداد، در سال ۱۹۹۸ تا تقریباً ۵۰ درصد افزایش یافت.

برنامه آموزشی ملی:

وزارت آموزش ژاپن (منبوشو) نقش محوری در توسعه و نگهداری استانداردهای آموزشی ملی در ژاپن بازی می کند. این وزارتخانه دستورالعمل های برنامه های آموزشی ملی متشکل از استانداردهای آموزشی را توسعه می دهد. این وزارتخانه علاوه بر رهنمون های برنامه آموزشی، توسط تأیید کتب درس، استانداردهای علمی را به اجرا درمی آورد، امتحانات ورودی ملی و منطقه ای را بررسی می کند، و ترتیب معلمان را تنظیم و کنترل می نماید.

استانداردهای آموزشی در ژاپن بر اساس رهنمون های برنامه آموزشی منبوشو می باشد. منبوشو تقریباً هر ۱۰ سال یکبار رهنمون های برنامه آموزشی ملی را توسعه بخشیده و مورد تجدید نظر قرار می دهد. این برنامه از پایان جنگ جهانی دوم، زمانی که اولین دوره آموزشی، بر اساس مدل آمریکایی، ارائه شد به این گونه بوده است. این تجدید نظرهای ۱۰ سال به منبوشو اجازه داده تا پاسخگوی تغییرات الویت های ملی در آموزش باشد. تجدید نظر در مورد برنامه آموزش منبوشو توسط گروه های بازدید کننده تحت رهبری منبوشو توسعه می یابند که شاول تعامات رسمی منبوشو و مسئولان آموزشی شناخته

شده توسط عموم می باشند. در مورد محتوای این نشست ها به شکل گسترده تبلیغات به راه اندخته می شود. بازنگری برنامه آموزشی در ابتدا بعنوان یک سری رهنمودهای آموزشی منتشر می شوند این رهنمون های آموزشی پیشنهادی عموماً شامل موارد زیر می باشد: مطالعه ای در مورد ارزیابی برنامه آموزشی قدیمی، شاخص از اهداف برنامه جدید آموزشی، پیشنهادی در مورد برنامه جدید آموزشی، و ارزیابی این پیشنهاد توسط گروه معلمان در حال خدمت برای دوره ای ۳ سال پس از نخستین انتشار این رهنمون های پیشنهادی، منبوشو آزمایشات برنامه جدید در مدارس انتخابی را قطعی کرده و این آزمون ها را اجرا می کند. این روش تدریجی فرصت کافی جهت ترویج اصلاحات در برنامه آموزشی فراهم می آورد و به مدارس زمان کافی می دهد تا این اصلاحات را به مورد اجرا بگذارند.

نخستین برنامه آموزشی پس از جنگ منبوشو در سال ۱۹۴۷ و پس از آنکه آمریکا نیروهای متفقین را با امضاء پیمان صلح ساتقرانسیکو به ژاپن بازگرداند به اجرا در آید. این برنامه بر تجربیات زندگی و دانش عملی تأکید داشت. دومین برنامه آموزشی ملی که در سال ۱۹۵۸ به اجرا در آید. این برنامه بر تجربیات زندگی و دانش عملی تأکید داشت. دومین برنامه آموزشی ملی که در سال ۱۹۵۸ به اجرا گذاشته شد، برم هارت های اساس علمی بویژه در ریاضیات و ژاپنی تأکید داشت. منبوشو یا سومین برنامه آموزشی که در سال ۱۹۴۸ انتشار یافت، سیاست استاندارد های بالاتر عملی را ادامه داد. این برنامه هم چنین نشان دهنده تلاش منبوشو جهت مدرنیزه کردن سیستم آموزش ژاپن می باشد. بعنوان بخش از تلاش مدرنیزه کردن، منبوشو به دنبال ادغام مؤثرتر برنامه های آموزشی ابتدایی و راهنمایی و بهبود برنامه آموزش در تمام موضوعات درسی می باشد. پیشرفت آموزش در ریاضی و علوم بخش های جدایی ناپذیر تلاش مدرنیزه کردن می باشند اواخر دهه ۷۰ اتحادیه، معلمان ژاپنی وسایرین شروع کردند به ابراز توجه به آنچه که بازار داغ آموزش

می خواندند (کیوایکو نو کانتسو کا) به عقیده این منتقدان، دانش آموزان ژاپنی بعلت تمرکز روز افزون بر امتحانات ورودی و ورود به کال های درجه یک به شکل فشرده و سخت مشغول درس خواندن هستند. در تلاش جهت آرام کردن بازار داغ آموزش و پاسخ به این منتقدان، منبوشو در بازنگری برنامه آموزشی اواخر دهه ۷۰، ۱۰٪ از کل ساعات کلاسی را کاهش داد. اخیراً برخی از سیاست گذاران این ایده را ارائه داده اند که بازنگری های برنامه آموزشی، در این عصر تغییرات سریع اجتماعی در ژاپن باید فراوانتر باشند. در پاسخ به این پیشنهادات، منبوشو و مشاوران آن در حال حاضر دوره بازنگری ۸ سال را در نظر دارند. رهنمون های جاری برنامه آموزشی (برنامه آموزش جدید منبوشو) بعنوان یک سری رهنمون های پیشنهادی در ۱۹۸۸ منتشر شد. اجرای آن مرحله ای بوده است، و رهنمون های آموزشی مدارس ابتدایی در سال ۱۹۹۲ به اجرا در آمده است. برنامه آموزش جدید شامل کاهش تأکید بر ریاضیات و علوم در کلاس های اولیه می باشد. از سال ۱۹۶۸، ریاضیات از حدود ۱۹٪ به ۱۷٪ مجموع ساعات درس کلاس ششم کاهش یافته است. به همین میزان، علوم از حدود ۱۳٪ به ۱۰٪ مجموع ساعات درس کاهش یافته است (محاسبات بر اساس اطلاعات ارائه شده در نیروها را ۱۹۹۲ می باشد).

اطلاعات در مورد بازنگری های رهنمون های آموزش منبوشو از طریق انتشارات منبوشو به مدارس میرسد و یک سری کارگاه های برنامه ریزی شده این تغییرات برنامه را به مدارس اطلاع می دهند. منبوشو هم چنین رهنمون های آموزش خود را منتشر می کند و این رهنمون ها را به شکل گسترده در دسترس قرار می دهد. سه سری توصیه وجود دارد، یک توصیه برای هر یک از مدارس ابتدایی، راهنمایی، و دبیرستان ها. هر یک از این سه سری توصیه آموزش در جلد معمولی در هر کتاب فروشی مهم ژاپن در دسترس می باشد. هر کتابچه رهنمون های آموزشی در ۱۲۰ تا ۲۲۰ صفحه و با قسمت ۵ دلار همه جا وجود دارد. این رهنمون ها به نوبه خود توسط ناشران کتب درسی، مقامات آموزشی منطقه ای، مدارس، و معلمان جهت توسعه مطالب برنامه درسی مطابق با رهنمون های ملی مورد استفاده قرار می گیرند. اگر چه این سیستم مسئولیت زیادی را متوجه مقامات آموزشی و شهری می کند، اما برای کودکان ژاپنی مناطق کاملاً جدا از هم غیر عادی نیست که در طول یک هفته معین موضوعات مشابهی را مطالعه کنند، و این بدلالی است که در بقیه این فصل روشن خواهند شد. بعد از انتشار رهنمون های آموزشی اصلاح شده، منبوشو یک سری کارگاه های رادرسراسر کشور و برای نمایندگان بورد های منطقه ای آموزشی و معلمان مدرسه برنامه ریزی می کند. این شرکت کنندگان، به نوبه خود، کارگاه هایی را برای دیگر معلمان منطقه مدرسه خود برگزار می کنند. چند تایی از این کارگاه ها هر ساله برای انتشار و اجرای این رهنمون ها برنامه ریزی می شوند.

پس از اجرای رسمی رهنمون های آموزشی، کارگاه ها دیر به دیر ترو حدود سالی یکبار برگزار می شوند. منبوشو علیرغم قدرت های مدیریتی قابل توجه خود انطباق نزدیک بارهنمون های آموزشی ملی در سطح مدرسه را کنترل نمی کند. سیاست منبوشو به بورد های محلی آموزشی و مدارس اجازه می دهد در رهنمون های آموزشی ملی اصلاحات و تغییراتی مناسب با سطوح محلی ایجاد کنند. با این حال، بحث های ما با مقالات رسمی منطقه ای بیانگر این مسئله هستند که بورد های منطقه ای آموزش نوعاً تمایل دارند رهنمون های منبوشو رابه شکل جدی و دقیق تعبیر کنند به مدارس نیز اجازه داده می شود برنامه های خود را تا جایی تدوین کنند که بر اساس رهنمون های آموزشی منبوشو باشند با اینهمه، از آنجاکه وظیفه طرح ریزی برنامه آموزشی مدرسه تلاش قابل توجه معلمان را می طلبد، بیشتر مدارس برنامه ای را می پذیرند که توسط بورد آموزشی وابسته به شهرداری توسعه داده شده باشد. برای تسهیل اجرای به موقع برنامه آموزشی، رهنمون های آموزشی منبوشو محتوا، ترتیب مطلوب، و طول زمان تدریس برای هر موضوع و تمامی کلاس ها را مشخص می سازد. موضوعات آموزشی برای هر موضوع درسی در طول هر سال تحصیلی فهرست می شود، اما توضیحاتی جزئی مطالب درسی ارائه نمی شوند. بعنوان مثال، در دوره آموزشی ریاضیات برای کلاس هشتم محاسبات جبری فرمول ها بعنوان موضوع اول و روش های آنالیز اطلاعات و تکرار توزیع ها بعنوان آخرین موضوع ارائه می شوند. رهنمون ها شامل توضیح فرمول هایی که باید حفظ شوند، یا سایر توضیحات صریح در مورد محتوا نیستند. بطور خلاصه، منبوشو رهنمون های آموزشی ملی را برای دوره ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان تقریباً هر ۱۰ سال یکبار توسعه می دهد. رهنمون های آموزشی منتشر می شوند و به طور گسترده در دسترس قرار می گیرند. قبل و بعد از انتشار رهنمون ها، منبوشو کارگاه هایی را در سراسر کشور ایجاد می کند تا رهنمون های آموزشی را در بورد های منطقه ای آموزشی و معلمان مدرسه انتشار دهند. بورد های آموزشی منطقه با وظیفه تفسیر رهنمون هایی آموزشی سرمایه گذاری می شوند و مطالب درسی را که شایسته آن منطقه هستند توسعه می دهد به مدارس نیز مسئولیت داده می شود که برنامه ها را بر اساس رهنمون های آموزشی ملی گسترش دهند. مسئولان آموزش مورد مصاحبه ما تصویر کردند که مدارس و بورد های آموزشی منطق های تمایل دارند جزئیات این رهنمون ها را دقیقاً دنبال کنند چون توسعه مطالب بطور جداگانه اتلاف وقت می باشد. منبوشو به کمپانی های خصوصی اجازه می دهد در عوض چاپ کتاب های خود، کتبی را منتشر کنند که در منبوشو و به منظور تطابق با برنامه آموزش و کیفیت ارائه، مورد بررسی قرار گرفته اند. کتب درسی که از این روند بررسی مجدد جان سالم بدر برند، مورد تصویب قرار می گیرند. فقط کتاب های تصویری منبوشو می توانند جهت آموزش در مدارس دولتی مورد استفاده قرار گیرند. تعداد کتب تصویری به سطح کلاس بستگی دارد. برای موضوعات اصلی مدارس ابتدایی ۶ کمپانی یا بیشتر ممکن است نشر این کتاب ها را به شکل سری انجام دهند. برای برخی موضوعات در سطوح بالا این تعداد کمتر است. انجمن تحقیقات و تصویب منبوشو، که کتب درسی را تصویب می کند، استادان دانشگاه و معلمان ابتدایی و متوسط را شامل می شود. این کارشناسان توسط وزارت آموزش و متخصصان ارشد برنامه آموزشی منبوشو منصوب می شوند. انجمن تصویب و تحقیق پیروی از استاندارد های آموزشی منبوشو را تضمین می کند هر عضو انجمن کتب درسی پیشنهادی را به طور جداگانه و قبل از نشست شورا مورد بررسی قرار می دهد. تأیید نهایی پس از دریافت پیشنهاد شورا بعهده وزیر منبوشو می باشد. منبوشو کتب درسی دبیرستان ها را با سطوح (آسان، متوسط، و دشوار) تعیین می کند، اما برای ابتدایی و راهنمایی فقط یک سطح معین می شود. با این حال، منبوشو، برای هر موضوع و کلاس دوره ابتدایی و راهنمایی بیش از یک کتاب را مورد تأیید قرار می دهد مدارس می توانند کتب درسی خود را طوری انتخاب کنند که مورد تأیید منبوشو باشد. بعلاوه، منبوشو تدریس کامل کتب درسی توسط معلمان را اجباری نمی داند. به عقیده یک مقام مسئول آموزش در شهرناکا، ضروری نیست که تمام مطالب کتاب درسی پوشش داده شود. قرار نیست کلمه به کلمه دنبال شوند. ما می گوئیم که شخص باید با «کتاب درسی بیاموزد» نه اینکه «کتاب درسی را آموزش دهد.» رهنمون های آموزشی به صورت طرحی کلی هستند و جزئیات کتب درسی بسته به استفاده مسئولان از این خطوط کلی متغیر می باشند. (کیوشیوشیدهیو) کمپانی هایی که کتب درسی را منتشر می کنند کاتالوگ های آموزگاران را نیز منتشر می کنند. استفاده از این کتب راهنما اجباری نیست. این همه کتب راهنمای آموزگار شامل توضیحاتی در مورد کتب درسی، مثل های خوب، و نکاتی در مورد آموزش می

باشند. لبه عقیده یک آموزگار، «بعلائی هستند که فکر می کنند کتب راهنما ضروری نیستند» روشن نیست که آیا معلم ژاپنی معمولی از این منابع استفاده می کنند یا نه، اما امکانات ما نشان می دهند که این کتب بنگام برنامه ریزی دروس مورد استفاده اکثریت معلمان قرار می گیرند. دانش آموزان نیز برای تکمیل کتب درسی دریافتی خود از مدرسه، کتب راهنمای حل المسائل را که در مدرسه فروخته می شود، و کتب تمرین موجود در کتاب فروشی های محلی را مورد استفاده قرار می دهند. این کتب تمرین حاوی مسائل مربوط به کتب درسی می باشند و برای ریاضی، علوم و زبان ژاپنی در دسترس هستند. کتب تمرین گرانتر از کتابچه های حل المسائل هستند، اما در میان والدین مدارس ابتدایی شهرت دارند. علاوه بر کتب درسی مورد تأیید منبوشو و دفترچه های راهنمای معلمان، معلمان ژاپنی هم چنین ممکن است برای اداره کلاس خود بر برنامه های آموزش متکی باشند. این طرح های آموزشی در برخی از کتب راهنمای معلمان گنجانده می شوند. معلمان این طرح های آموزشی را به منظور نشان دادن طرز کار کلاس هایی که برای آن ها برنامه های درسی کتبی همراه با جزئیات تدارک دیده اند، بسط می دهند. این طرح ها سپس در میان معلمانی توزیع می شود که این کلاس های نمایش را مشاهده می کنند طرح های آموزشی برای معلمان اطلاعات کارآوری در مورد راه های گوناگون تدریس دروس فراهم می آورند.

یادگیری در طول زندگی

یکی از برنامه های مدارس ژاپن اجرای برنامه های یادگیری در همه زندگی است. در حقیقت یادگیری در تمام عمر به اندازه آموزش و پرورش رسمی اهمیت دارد. شعار آنها این است هر فرد در هر جا و هر زمان باید بیاموزد. ایجاد مراکز دانشگاهی مکاتبه ای، مدارس شبانه و دانشگاه سیما برای این منظور فعالیت می کند.

شعار ژاپنی ها این است: هر فرد در هر جا و هر زمان باید بیاموزد نظام آموزش و پرورش ایفاگر مهم ترین نقش در مدرن سازی جامعه و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک ملت است.

در اولین دوره اصلاحات آموزشی، دولت تلاش کرد تا نظام آموزش و پرورش را بنیان گذارد که بتواند زمینه های لازم برای نوسازی جامعه را فراهم سازد. در این دوره، دولت با آگاهی و استقلال کامل به سراغ تجربه های جهانی رفت و از راهکارهای مختلفی چون اعزام دانشجویان به خارج، دعوت از دانشمندان خارجی و ترجمه کتاب ها و منابع خارجی در جذب دانش و فناوری کشورهای پیشرفته بهره گرفت.

سیاست های آموزشی:

ژاپنی ها مفاهیم بسیار محکم و پر دوامی را در سیاست های آموزشی خود رد یابی می کنند دانش آموزان آنها باید در آینده قادر باشند منابع انسانی مطمئنی برحسب خرد، حسن و سلامت جسمانی معرفی شوند. اهداف آموزشی ژاپنی ها عبارتند از:

- ایجاد ظرفیت شامل توانایی آکادمیک و فردی برای هر یک از دانش آموزان.
- بارور ساختن مقوله انسانیت دانش آموزان، نظم و انضباط و توجه به کار جمعی و احترام به طبیعت و حساس و دقیق بودن.
- بهبود توان جسمانی و روحی دانش آموزان ژاپنی و سلامت آنان.

دوره های تحصیلی:

سال تحصیلی در ژاپن از اول آوریل (۱۲ فروردین) آغاز می شود و تا ۳۱ مارس یعنی ۱۱ فروردین سال بعد ادامه می یابد. سال تحصیلی و سال ملی ژاپن همزمان است. دوره ابتدایی ژاپن و دوره اول متوسطه (راهنمایی) از سه ترم تشکیل می شود اما دوره دوم متوسطه به صورت دو نیمسال بوده و همچون دانشگاهها و مدارس عالی است.

ژاپن یکی از پیشرفته ترین سیستم های پیش دبستانی را در دنیا به خود اختصاص داده است. مربیان بسیار مجرب، پر انرژی، جوان و کلاسهای زیبا و بزرگ برای زندگی، محله های بازدید و سالن های بازی و تفریح و در نهایت شادی و شغف برای دانش آموزان خردسال مثال زدنی است و آنان حاضر نیستند مدرسه را در همه حال ترک نمایند زیرا مدرسه واقعا "برای آنان لذت بخش است. این دوره را معمولاً دانش آموزان ۳ تا ۶ ساله طی می کنند.

هزینه های آموزشی :

اصولا" در ژاپن دولت مدیریت هزینه را در اختیار دارد و همه در آمد ها با چشم تیز بین دولت مورد بررسی قرار می گیرد و دولت از طریق فرهنگ سازی در تلاش است تا مردم مهمترین دغدغه خود را داشتن مدارس زیبا ، پویا ، زنده و قابل قبول بدانند در این رابطه دولت ژاپن حضور در مدارس را تا سال سوم راهنمایی اجباری نموده و تدارکات ویژه ای برای آن طراحی کرده است و کلیه ژاپنی ها در پوشش تحصیلی قرار دارند . سرمایه گذاری ژاپن در بخش تعلیم و تربیت اگر چه غنی تر از همه کشور هاست اما با اعتبارات شفاف کمتر از کشور های OECD [۱] (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه سازمانی است بین المللی دارای ۳۴ عضو که اعضای آن

متعهد به اصول اقتصاد آزاد و دموکراتیک میباشند که در سال ۱۹۴۸ تشکیل شد)، می باشد . در حال حاضر هزینه هر دانش آموز ژاپنی از مقطع ابتدایی تا آموزش عالی چیزی حدود ۶ الی ۱۱ هزار دلار است . دولت ژاپن حتی برای مدارس و دانشگاهها ی خصوصی نیز حدود ۲۰ درصد هزینه ها را می پردازد .

در ژاپن مسئولیت آموزشی با والدین دانش آموزان می باشد . شرکت هایی نیز هستند که هزینه دانش آموزان را مخصوصا" در حوزه فنی و حرفه ای می پر دازند تا آنان را برای مشاغل آینده خود آموزش دهند . دولتهای محلی بیشترین مسئولیت را در رابطه با تامین هزینه دانش آموزان دارند و دولت ملی سهم کمی را دارا می باشد . در ژاپن والدین مسئولیت سنگینی را در ارتباط با هزینه بالای آموزش دانش آموزان و دانشجویان خود بعهده دارند و این امر قبلا" فرهنگ سازی شده است . هزینه های آموزشی ، در طول چنددهه گذشته بویژه در سطوح ابتدایی و مقدماتی متوسطه (آموزش پایه) به سرعت روبه افزایش بوده است . کل هزینه های آموزشی در سال ۱۹۹۶، تا ۳۹۷۷۰۳۹۴۸۰۴۴۸ میلیون ین افزایش یافته است .

کل بودجه دولت ملی برای سال مالی ۱۹۹۸ بالغ بر ۷۷۰۶۶۹۰۲ میلیون ین بوده است . بودجه وزارت آموزش ، علوم ، فعالیت های ورزشی و فرهنگ در مجموع و در پاسخ به همان سال مالی بالغ بر ۵۰۷۹۰۰۹ میلیون ین بوده است که پاسخ گوی ۷۰۵٪ از کل بودجه دولت می باشد .

بودجه اعتباری ویژه مؤسسات آموزشی ملی بالغ بر ۲۰۶۸۴۰۸ میلیون ین بوده است . بودجه وزارت آموزش جهت خدمات گوناگون دولت و برای توسعه و بهبود آموزش ، فرهنگ و فعالیت های ورزشی صرف می شود که شامل پرداخت حقوق معلمان و دیگر کارکنان مؤسسات آموزشی دولت ، ساخت بناهای آموزشی ، اعطای کمک های مالی به مؤسسات آموزشی خصوصی و کمک مالی و بورسیه به دانش آموزان می باشد .

طبق سیاست بودجه سال ۱۹۹۸ وزارت آموزش ، علوم ، فعالیت های ورزشی و فرهنگ عمده بودجه آموزشی و تحقیقاتی کشور در حوزه های ذیل صرف می گردد:

- توسعه آموزش پایه از طریق ارائه مدارس پنج روز در هفته و از طریق توسعه همه جانبه برنامه های دانشگاه هوایی توسط ارتباطات ماهواره ای
- ارتقا دائمی طرح اصلاحی توسعه کادر آموزشی در مدارس آموزش پایه بخش دولتی .
- در نظر گرفتن اقدامات پیشگیرانه جهت فائق آمدن بر مشکلات اجتماعی نظیر ارباب ، امتناع از حضور در مدرسه و استفاده از مواد مخدر .
- ارتقاء سیاست آموزشی جهت پرورش روحیه سالم در دانش آموزان ، در جامعه و مدرسه
- بهبود سیستم پشتیبانی مؤسسات آموزش خصوصی نظیر پروژه تامین مالی دانشگاه های خصوصی بهبود آموزش عالی از طریق اعمال اصلاحات دانشگاهی
- توسعه بورسیه تحقیقاتی و برنامه های تحقیقاتی و تربیت محققان جوان
- توسعه تبادلات بین المللی و همکاری در زمینه آموزش ، علوم ، فرهنگ و فعالیت های ورزشی
- ارتقاء سیاست مربوط به فعالیت های ورزشی شامل بهبود برنامه مرکز ملی علوم و فعالیت های ورزشی
- توسعه فعالیت های خلاقه هنری نظیر برنامه هنری ۲۱ و بهبود حفظ نمایش و بهره برداری از دارایی های فرهنگی

نهادهای تأمین کننده :

درصد بالایی از هزینه های آموزشی مدارس توسط نهادهای دولتی و محلی و توسط والدین دانش آموزان تأمین میگردد. نسبت هزینه های آموزشی دولتی توسط وزارت آموزش در چارچوب و محدوده بودجه ملی کاهش تدریجی داشته است. نسبت هزینه تقبل شده توسط آژانسهای عمومی محلی در چارچوب کل هزینه های عمومی افزایش تدریجی داشته است. این رقم در دهه ۴۰ در حدود ۴۵ درصد بود که در دهه ۵۰ تا ۵۰ درصد افزایش یافت و در اواخر دهه ۷۰ به ۵۲ درصد، در ۱۹۹۰ به ۵۷.۹ درصد و در ۱۹۹۶ به ۵۸.۹ درصد بالغ گردید. افزایش تدریجی در میزان هزینه مستقیماً تقبل شده توسط والدین دانش آموزان دوره های مقدماتی و تکمیلی متوسطه مشهود است. نسبت هزینه مستقیماً تقبل شده توسط والدین بسته به دولتی یا خصوصی بودن مدارس کودکان بسیار متفاوت می باشد. آمار اخیر نشان می دهد که میزان هزینه ای که مستقیماً توسط والدین کودکان تقبل می شود که به مؤسسات خصوصی می روند، در مقایسه با میزان هزینه تقبل شده توسط والدین کودکانی مؤسسات دولتی ۲/۶ برابر در مورد کودکانها، ۶/۲ برابر در مورد مدارس راهنمایی، ۲/۲ برابر در مورد دبیرستانها می باشد. همین نوع تفاوت در مورد دانشگاهها هم مشاهده می شود؛ (دانشگاهها و مدارس عالی) والدین دانشجویان ثبت نام کرده در دانشگاهها ی خصوصی (حدود ۷۳ درصد) نسبت بیشتری از هزینه های آموزشی را به نسبت والدین دانشجویان ثبت نام کرده در دانشگاههای ملی تقبل می کنند. اینکه هزینه های آموزشی تقبل شده توسط والدین مورد تأیید می باشد یا نه، رابطه مستقیم با محل واقع شدن مدرسه دارد. مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان، هماهنگ با میزان جمعیت هر منطقه به شکل برابر بنا می شوند، اما مؤسسات آموزش عالی در شهرهای بزرگ تمرکز یافته اند.

آموزش معلمان :

از سال ۱۸۷۲ تا ۱۹۹۸ اصلاحاتی در آموزش معلمان صورت گرفته است در همه این ادوار حرفه معلمی و دانش افزایی او بسیار پر اهمیت جلوه داده شده و دانشگاهها و مراکز معتبر و کالج ها خود را آماده می نموده اند تا به معلمان آموزش حرفه ای دهند. موضوعات آموزش معلمان در دو سطح می باشد. موضوعات گروه A: شامل زبان ژاپنی، ریاضیات، علوم، زبان انگلیسی، مطالعات اجتماعی، موسیقی، هنر، بهداشت، ورزش، هنرهای صنعتی، اقتصاد خانواده، راهنمای فنی و حرفه ای و کار عملی و موضوعات گروه B: این موضوعات در ردیف شغلی و حرفه ای معلمان قرار دارد. شغل آموزشی، فلسفه تعلیم و تربیت، تاریخچه آموزش، سرپرستی آموزش، اخلاق، مطالعات برنامه درسی و آموزشی، روشهای آموزش، مشاوره و جامعه شناسی آموزش و پرورش.

در ژاپن فقط گرفتن گواهی ليسانس برای تعلیم و تربیت کافی نیست شاید همین برابر زمان را معلمان ملزم می شوند تا گواهینامه های A و B را برای مشاغل خود در یافت نمایند تا به درجه تخصص برسند.

معلمان در گروههای کوچک و در یک فضای بسیار آرام و جذاب به بحث و بررسی دروس می پردازند و تمرین آموزش می کنند. در طول آموزش معلمان با کلیه فنون تدریس، مشاهده، شیوه برخورد با دانش آموز، روانشناسی تربیتی و جامعه شناسی آموزش و پرورش آشنا می شوند؛ همچنین برای معلمان جدید و فاقد مهارت لازم کارگاه آموزش یکساله وجود دارد و گروههای پژوهش آموزشی و مطالعه موضوعات برای آنها تشکیل می شود به علت شغل جذاب و پر منزلت معلمی فشارهای زیادی به دولت می آید تا تحصیل کرده ها این شغل را احراز کنند به همین جهت برای شکستن جو روانی جامعه در آخرین اصلاحات پیشنهاد کاهش حقوق معلمان مطرح بوده است و در حال حاضر معلمان حرفه ای با عنوان مدرس و استاد معرفی می شوند و گواهینامه معلمان هر ۱۰ سال تجدید می شود.

تحقیق و پژوهش در حرفه معلمی :

استادان آقایان MATOBA و MASAMI تاکید داشتند که طرح Lesson Study [۲] در غنی سازی آموزش به معلمان کمک می کند و به تقویت یادگیری و رشد حرفه ای معلمان می انجامد. در پژوهش های گروهی است که معلمان در آن تمرین می کنند. چرخه کیفیت معلمی در حوزه پژوهشی نهفته است و در این راستا برنامه ریزی، اجرا، باز تاب و

اصلاح ایجاد می گردد. همه معلمان باید یک طرح برای پژوهش گروهی خود بوجود آورند و سپس آنرا اجرا کنند و در نهایت ارزشیابی و بازخورد موفقیت فرآیند براساس اصلاح و بهبود آموزش مبادرت ورزند .

معلمان فعالیت های گروهی را در سر لوحه کار خود قرار می دهند ، تجربیات خود را به اشتراک می گذارند ، انعکاس و بازتاب عمل خود را می بینند ، رشد و بهبود را در نظر داشته باشند ، یادگیری از یکدیگر را تمرین می کنند ، دائماً خود را در مسیر تغییر و نوآوری قرار می دهند و به فرآگرد دانش حرفه ای خود اهتمام دارند . آنچه حائز اهمیت است این است که معلمان ژاپنی به اتفاق اعتقاد دارند که باید مطالعه و پژوهش را در محوریت قرار دهند و سپس وارد کلاس شوند چیزی که در کشور ما با نام اقدام پژوهی ردیابی می شود و کاستی هایی هم دارد .

تاریخ مدارس ژاپن

تاریخ آموزش و پرورش ژاپن را می شود به دو دوره ی قبل و بعد از « انقلاب میجی » تقسیم کرد . این انقلاب ۲۰ سال بعد از اصلاحات امیرکبیر در سال ۱۸۶۸ میلادی آغاز و ادامه پیدا کرد. تا قبل از این انقلاب ۲ نوع مدرسه در ژاپن بود «مدارس هانکو» ویژه ی سامورایی ها و «مدارس تراکویا» مخصوص آدم های عادی . در سال ۱۸۷۱ یعنی ۳ سال بعد از انقلاب میجی ، آموزش و پرورش ژاپن تاسیس شد . در سال ۱۸۷۲ تقریباً ۲۸ درصد از افراد لازم التعلیم به مدرسه ی ابتدایی می رفتند . و یکصد هزار نفر در دبیرستان ثبت نام کردند . در سال ۱۹۲۰ این میزان به یک میلیون و دویست هزار نفر افزایش پیدا کرد . در سال ۱۹۴۸ آموزش نابینایان اجباری شد . در سال ۱۹۸۶ بیش از ۹۰ درصد کودکان ژاپنی به پیش دبستانی رفتند و ۹۴ درصد دانش آموزان به مرحله ی دوم دبیرستان راه یافتند . www.zibaweb.co

استانداردهای مدارس ژاپن

مساحت هر کلاس عادی در ژاپن ۷۴ متر است و مساحت هر مدرسه ی ۶ کلاسه ۱۰ هزار متر مربع و مساحت هر مدرسه ی ۱۲ کلاسه ۱۶ هزار متر مربع است . هر مدرسه ی ابتدایی دارای اتاق تکثیر ، اتاق بهداشت ، اتاق موسیقی ، سالن غذاخوری ، سالن ورزش و استخر سرپوشیده و زمین چمن است . در سال ۱۹۸۶ بیش از ۹۵ درصد مدارس دارای سالن ورزش با مساحت حداقل ۸۰۰ متر و حدود ۸۱ درصد مدارس ابتدایی و ۷۰ درصد مدارس متوسطه دارای استخر سرپوشیده بوده است . مدارس ژاپن دارای امکانات کافی در بخش سمعی ، بصری است . در سال ۱۹۸۹ - ۱۳۶۸ شمسی - حدود ۹۹ درصد مدارس دارای تلویزیون اُورهد و ویدئو بوده است . در سال ۱۹۹۸ به طور متوسط هر مدرسه ی ابتدایی ۱۰ رایانه داشت این تعداد برای متوسطه بیشتر است . در سال ۱۹۹۲ بیش از ۹۹ درصد دانش آموزان ابتدایی و ۸۲ درصد دانش آموزان مدارس متوسطه نهار دریافت می کردند .

فضای مدارس :

استاندارد های موجود در فضای مدارس و طراحی ساختمانهای مختلف آموزشی در مدارس ژاپن حضور توأم سنت و مدرنیته را به شکل زیبایی نشان می دهد . مدارس ضمن اینکه از پیشرفته ترین وسایل بهره می گیرند ، از فضای سبز ، درختان ، حوض آب ، ماهی ، گل ، باغچه و..... در محوطه مدرسه استفاده می کنند و ساختمانهای آنان نیز به شکل سنتی و با روح فرهنگ شرقی عجین است . اتاق ها در حد استاندارد بوده و چیدمان صندلی های دانش آموزان کاملاً متنوع است و کمد هایی برای تجهیزات دانش آموزی و دبیران طراحی شده است . یک کلاس فنی - حرفه ای و کامپیوتر برای هر دانش آموز یک دستگاه کامپیوتر پیش بینی شده و برای دانش آموزان فنی نیز کامپیوتر مخصوص و وسایل برقی خاص تدارک دیده شده و دبیران نیز از وسایل کافی در کلاس بهره می برند . کف کلاسها کلا " پارکت شده است و دانش آموزان برای ورود به کلاس می بایست از کفش مخصوص استفاده نمایند و نظافت در کلاسها بسیار دیدنی و ستودنی است حتی در شهرهای دور افتاده نیز همین قانون اعمال می شود . در ژاپن برای فرهنگ سازی کار و نظافت دانش آموزان ملزم هستند پس از ساعت ۳/۵ بعد از ظهر به نظافت مدرسه بپردازند . کارگاهها ، اتاق های مشاوره ، مربیان ، کتابخانه ، سالن های ورزشی ، غذا خوری ها ، سالن مطالعه و چند منظوره و چندین فضای دیگر از جمله اتاق بهداشت ، انجمن اولیاء و مربیان و ... در مدارس به شکل استاندارد دیده می شود و در همه مدارس می توان این فضا ها را مشاهده کرد .

مدیریت مدارس :

تعلیم و تربیت ژاپن برای مدیریت مدارس جایگاه ویژه ای قائل است زیرا به این درک تجربی و علمی رسیده است که مدیریت هوشمند و تحول آفرین می تواند در ارتقای آموزشی مدارس و فرهنگ مدرسه مهم باشد به همین دلیل احراز شغل مدیریت، گذشتن از معابر سخت است. مدیران مدارس اختیارات زیادی را در ارتباط با جذب و نگهداری نیرو و پرداخت حقوق و مزایا و تایید ارزشیابی های معلمان برعهده دارند و این تصمیم گیری های مهم سبب شده است که برای انتخاب مدیر یک مدرسه ملاک های گوناگونی از جمله سابقه بیش از ۲۰ سال، خوش نام بودن، مدارک تحصیلی بالا و مرتبط، تاییدیه انجمن شهر و انتخابات گزینش مدیریت باشد. مدیران از مزایای شغلی خوبی نسبت به معلمان برخوردارند و برای همه معلمان یک فرصت است که مدیر مدرسه شوند.

آموزش در مدارس ژاپن

ساعت حضور دانش آموزان در مدارس ۴۴ ساعت در هفته است. و از ساعت ۸ صبح تا ۴ عصر به صورت پیوسته ادامه دارد. دانش آموزان ابتدایی ۲۲ ساعت و متوسطه ۱۶ ساعت در کلاس درس سپری می کنند و بقیه با برنامه هایی مانند فعالیت های گروهی، جشن ها و نهار و استراحت سپری می شود. - دانش آموزان مدارس ابتدایی ایران ۲۴ ساعت و در مقاطع راهنمایی و متوسطه ۳۶ ساعت به مدرسه می روند که تقریباً تمام این ساعات در کلاس سپری می شود. - هر سال تحصیلی ۲۴۰ روز است. - در ایران کمتر از ۱۸۰ روز - در مدارس ابتدایی به ایجاد محیطی شاداب، جذاب، دوستانه و با نشاط بیشتر از آموختن مسائل علمی تاکید شده است. معلمان عقیده دارند دانش آموزان این مقطع برای یادگیری علم به مدرسه نمی آیند بلکه هدف از مدرسه دیدار دوستان است. در مدارس ابتدایی به بازی، کاردستی، موسیقی و خانه داری - آشپزی و خیاطی و نظافت - توجه بسیار می شود. این گونه برنامه ها یک سوم اوقات دانش آموزان را به خود اختصاص می دهد. دانش آموزان مدارس ژاپن از همان کلاس اول ابتدایی در برنامه ای با عنوان به سوی کار به یادگیری و انجام حرفه هایی مانند زراعت و صنعت می پردازند.

سیستم آموزش فنی و حرفه ای :

مساله بسیار مهمی که در ژاپن فرهنگ سازی شده است این است که مدارس و موسسات صنعتی در جهت آموزش دانش آموزان تا سر حد رسیدن به مهارت تلاش می کنند در این راستا دانش آموزان شایسته تر را بر می گزینند به عنوان مثال کالج تویوتا ۵ هزار دانش آموز را از دوره راهنمایی و بالاتر با امکانات وسیع آموزش داده و بهترین آنها را در بخش های کار، تکنسین و مدیریت و ... بر می گزیند. این بهترین شیوه ای است که امروزه موسسات صنعتی برای اثر بخشی آموزش انتخاب کرده اند. کارخانه تویوتا با درایت خاصی به تعلیم و تربیت نگاه می کنند در واقع رشد تعلیم و تربیت را رشد کارخانه و صنعت خود می دانند و به همین دلیل انیستیتوی آموزش دانش آموزان را با بهترین امکانات و تجهیزات راه اندازی کرده اند.

ورزش در مدارس :

مدارس ژاپن ورزش را به عنوان یک ارزش اجتماعی و شخصیتی و دارای اعتبار بالا می پندارند و دانش آموزان علاوه بر اینکه در برنامه درسی از ورزش برخوردار هستند در طول ساعات فراغت نیز به ورزش می پردازند و مدارس این فرصت را به خوبی برای آنها فراهم نموده است. مورد بسیار جالب این است که فضا های خیره کننده ورزشی، سالن های مجهز و پارکت شده در هردبیرستان، زمین چمن برای فوتبال، زمین تنیس و زمین های اقماری دیگر که تکمیل کننده کلیه برنامه های ورزشی است. یکی از برنامه ریزی موفقیت آمیز دولت ژاپن ادغام سازمان ورزشی با آموزش و پرورش و آموزش عالی و فرهنگ عمومی است زیرا این سازمانها با یک مدیریت می توانند اثر بخشی در حوزه تعلیم و تربیت را به نمایش بگذارند و مدارس را از فضاهای ورزشی و فرهنگی برای جوانان و نوجوانان و کودکان غنی سازند.

یک سالن ورزشی زیبا، مجهز مخصوص والیبال و بسکتبال است. همچنین در یک زمین تنیس دانش آموزانی به نوبت برای انجام بازی خود را آماده می کنند و دور فنس های طراحی شده به تماشای دوستان خود و تشویق آنها می پردازند و در سالنی دیگر دانش آموزان برای انجام ورزش ژیمناستیک توسط دبیر ورزش حرفه ای خود مشغول تمرین می شوند و زمین های ورزشی دیگری که برای دانش آموزان طراحی شده است. در حال حاضر ورزش به عنوان یک اهرم انگیزشی برای دانش آموزان ژاپنی درآمده است. امکانات و تجهیزات ورزشی برای همه مدارس در یک سطح قابل قبول تعریف شده است و در ۸۰۰ کیلو متری شهر توکیو، همان امکانات با تنوع خاصی برای دانش آموزان مهیا شده است.

آموزش ابتدایی محور سرنوشت ساز توسعه ملی ژاپن در آمدی بر فرهنگ آموزش در مدارس ژاپن

پژوهش های انجام شده درخصوص فرهنگ آموزش و فرهنگ مدارس ژاپنی ها، اعجاب جهانیان را برانگیخته است. به طوری که در چندین آزمون بین المللی (TIMSS) تیمز، آموزش و پرورش ژاپن جزو کشورهای برتر جهان بوده است، همچنین مطالعات تطبیقی آموزش و پرورش نشان می دهد که آموزش و پرورش عمومی به ویژه دوره ابتدایی از کیفیت بسیار بالایی برخوردار است. آزر و وگل (استاد دانشگاه هاروارد) که حدود ۲۰ سال در آنجا به مطالعه مشغول بوده می نویسند: من از موفقیت های ژاپن طی دو دهه اخیر شگفت زده شده بودم، از خودم می پرسیدم چرا ژاپن، بی آنکه منابع طبیعی داشته باشد، تا این حد در حل مشکلاتی که برای جامعه آمریکا ناگشوده مانده موفق بوده است؟! اما به راستی راز موفقیت ژاپن در چیست و کدام ویژگی باعث شده تا بسیاری از آگاهان، قرن بیست و یکم را «قرن ژاپن» بدانند و آن را کشور شماره ۱ بشناسند؟

وگل (استاد دانشگاه هاروارد)، معتقد است نوسازی ژاپن از اواسط قرن نوزدهم (یعنی عصر امپراتوری «می جی» در سال ۱۸۶۸ آغاز شده و از این زمان ژاپنی ها به طور جدی با فرهنگ غرب آشنا شدند و از ترکیب و تلفیق عناصر فرهنگی خود، فرهنگ نوین ژاپن را ساختند. روش ژاپنی ها در این ترکیب فرهنگی، هشیارانه و آگاهانه بود. ژاپنی ها تمدن و فرهنگ کهن خود را با دانش نوین درآمیختند و فرهنگ کهن را دور نینداختند. حاصل این آمیزش بسیار اثربخش بود و فرهنگ ژاپن شکوفا شد. همچنین ویژگی ها همچون پشتکار، صبر و حوصله، انضباط درونی، حساسیت و احترام به دیگران، تاکید بر کار گروهی (تیمی) در موفقیت آنها سهم داشته، ولی «وگل» معتقد است: پیشرفت های ژاپنی ها بیشتر دستاوردهای ساختاری سازمانی، سیاستگذاری و برنامه ریزی درست آنهاست. شاید بتوان گفت «مدیریت ژاپنی» که زبازد جهانیان است در این توفیق سهم بسزایی داشته است.

بسیاری از پژوهشگران علل توفیق ژاپن را به نظام آموزش و پرورش کارآ، با کیفیت و سرمایه گذاری زیاد روی پرورش منابع انسانی، سختکوشی و وفاداری افراد به سازمان هایی که در آن کار می کنند، احساس تعهد در جهت رشد و پیشرفت، فداکاری و آمادگی برای اصلاح نارسایی ها و اشتباهات خود، سازماندهی و مدیریت بسیار خوب و کارساز نسبت می دهند (هرمن کان)، همچنین برخی اندیشمندان می گویند: مردم ژاپن به آموزش و پروردن منابع انسانی خود بسیار توجه و تاکید دارند، برخی دیگر پژوهشگران جهش ژاپن را ناشی از ویژگی های فرهنگی خاص ژاپنی ها می دانند و برخی نویسندگان توانایی های ژاپنی ها را برای «کار گروهی» کلید موفقیت آنها می دانند.

نظام آموزشی ابتدایی در ژاپن

مدارس ابتدایی در ژاپن بسیار جالب و دیدنی هستند، ساختار و نظام آموزش ابتدایی ژاپن به پرورش شخصیت کودک در این دوره بسیار توجه دارند. فضای فیزیکی مدارس ابتدایی بسیار مجهز و درخور توجه هست، به طوری که اکثر مدارس ابتدایی در ژاپن استخر دارند و فضای فیزیکی بسیار تمیز و با طراوت هستند. اما چرا مدارس ابتدایی؟ اکثر پژوهشگران آموزش و پرورش ژاپن، مدارس ابتدایی ژاپن را بسیار سرزنده، بزرگ، جالب و جاذب توصیف کرده اند، برای مثال «کومینگر» می گوید: مدارس ابتدایی، گل سرسبد آموزش و پرورش ژاپن هستند. ژاپن در مقایسه با ایالات متحده آمریکا، سهم بیشتری از تولید ناخالص ملی خود را در مقاطع ۱۲ سال تحصیلی (ابتدایی تا دبیرستان) و مقدار کم تری از آن را در آموزش دانشگاهی خویش، هزینه می کند.

در طول بیش از یکصد سال، رهبران و دولتمردان ژاپنی به دوره آموزش ابتدایی به عنوان محوری سرنوشت ساز در توسعه ملی، نظر داشتند، چنان که «آری نوری، موری» (معمار مدرنیزاسیون ژاپن) در سال ۱۸۸۵ می نویسد: کشور ژاپن باید از مقام سومی، به مقام دومی در جهان برسد و از آن رتبه به مقام اول دست یابد و نهایت هدف نیز باید رهبری کل کشورهای جهان باشد. به همین سبب بهترین راه برای نیل به آن هدف والا، صرف انرژی ملی برای ایجاد بنیادی مستحکم در آموزش دوره ابتدایی در این کشور است.

۹۹ درصد دانش آموزان دوره ابتدایی در ژاپن در مدارس ابتدایی دولتی، در محل اقامت خود درس می خوانند در این دوره تحصیلات، آموزش رایگان است و فرزندان تمام ساکنان محل، اجازه ثبت نام دارند. در ژاپن ۹۰ درصد دانش آموزان، کلاس دوازدهم را با موفقیت پشت سر می گذرانند (این نسبت در آمریکا ۷۳ درصد و در اروپا ۵۰ درصد است)

□ اهمیت بسیار زیاد مردم و دولت ژاپن به آموزش و پرورش (دولت ژاپن بیشترین سهم از تولید ناخالص ملی را صرف دوره های آموزش پیش دبستانی و ابتدایی می کند)

□ تاکید بر کارگروهی (تیمی)

□ انعطاف فکری و نوپذیری نوسازی اعجاز آمیز ژاپن

□ نظام آموزشی کارآمد - کیفیت بالای آموزش

□ پشتکار، صبر و حوصله، انضباط درونی

□ احترام به دیگران

□ روح همکاری دسته جمعی

□ انضباط و شوق به کار

□ ثبات

□ شوق یادگیری

□ اخلاق کار و تلاش

□ در زمینه مدیریت، ژاپنی ها به رهبری جمعی گرایش دارند

□ تاکید بر جنبه کاربردی آموزش

□ شیوه آموزش عملگرا، تاکید بر آزمایش و پژوهش

□ دانش آموزان در کارهای مدرسه مشارکت فعال دارند (تعاون، همراهی گروهی)

□ مدرسه در ژاپن محل زندگی دانش آموزان است

□ در مدارس سعی در بالابردن «اعتماد به نفس» فراگیران (دانش آموزان) است

□ مدارس ژاپنی تلاش برای رشد خلاقیت، رشد روحیه کارگروهی می کنند

□ بازی های آزاد در مدارس مورد توجه است

□ مدارس ژاپنی - بچه ها را برای زندگی در جامعه تربیت می کند

□ پرورش حس اعتماد به نفس

□ شکوفائی خلاقیت

□ مشارکت و درگیرکردن بچه ها به صورت عملی

□ پرورش حس مسئولیت پذیری

□ تاکید بر رفاقت بین دانش آموزان به جای رقابت

□ تاکید بر دوستی و همکاری بین بچه ها

❑ همکاری در نظافت مدرسه

❑ همکاری بسیار نزدیک خانواده (اولیاء) با مدرسه

❑ تاکید بر دوستی و رفاقت در مدارس

❑ توجه به خودفرمانی یا خود مدیریتی

❑ تاکید بر رشد اجتماعی سهم زیادی از آموزش در ژاپن به زندگی اجتماعی و رشد اجتماعی می پردازد.

❑ ایجاد فرصت های مساوی برای همگان

❑ آموزش (پرورش) تمامی کودکان با یک روش

❑ معلمان مربی اند نه مستبد (معلم در نقش هادی و راهنما)

❑ در مدارس ژاپن تفریح و شادی ضروری است

❑ در مدارس با تفریح و شادی دانش آموزان را وارد به مشارکت و همکاری می کنند

❑ در ژاپن کلاسها به گروه های کوچک تقسیم می شود.

❑ ژاپنی ها کوشیده اند شادی و لذت را به فرایند یادگیری بیامیزند.

❑ در کلاسهای درسی ژاپن تعارض دشمنی بین معلم و شاگرد وجود ندارد.

❑ هیچ دانش آموزی در ابتدایی مردود نمی شود- هیچ دانش آموزی از مشارکت در فعالیت ها منع نمی شود

❑ ژاپنی ها اعتقاد دارند تجربه ها، تاثیر بلند مدت در رشد دارد لذا برای پرورش افراد تجارب مهم هستند

❑ برنامه درسی ملی در بردارنده راهکارهایی برای فعالیتهای غیردرسی دانش آموزان می باشد (برنامه نظافت

مدرسه) از آنجا که در مدارس ژاپنی سرایداری وجود ندارد. پاکیزه نگه داشتن کلاسها، راهروها یا سرویس های بهداشتی

زمین های بازی برعهده دانش آموزان است.

دانش آموزان ابتدایی و پیش دبستانی نظافت کلاس و مدرسه انجام می دهند. به زعم برخی پژوهشگران در مدارس

ژاپن آموزش قلب ها و اندیشه ها بچه ها مدنظر است.

ویژگی مهم فضای فرهنگی مدارس ژاپن (دوره ابتدایی) سرزندگی، شلوغی، شادابی، شادی و جار و جنجال

کلاس است. معلمان ژاپنی برخلاف همکاران خود در سایر کشورها تلاشی برای سکوت و ساکت و بی حرکت نگه

داشتن دانش آموزان خود نمی کنند. از آنجا که دانش آموز مجاز است با بغل دستی خود صحبت کند برای تراشیدن

مدادش از جا بلند شود یا پرده ها را بکشد. این قبیل کارها، اختلال در نظم کلاس بشمار نمی رود.

بنابراین نظم و انضباط تحمیلی نیست و در نتیجه کلاسها نیز شلوغ و پر جار و جنجال است و این امر از نظر معلمان، بی اشکال

است.

تفاوت آموزش و پرورش ما و ژاپن

در خصوص فرهنگ کار تیمی؛ بازی بهترین آموزشی:

در مهد کودک های ایران ۹ صندلی می گذارند و به ۱۰ بچه می گویند هر کی نتونه سریع برای خودش یه جا

بگیره گرگه باید سر بذاره و ادامه بازی.

در مهد کودک های ژاپن ۹ صندلی میدارن و به ۱۰ بچه میگن اگه یکی روی صندلی جا نشه همه باختین.

لذا بچه ها نهایت سعی خودشونو می کنن و همدیگر رو طوری بغل می کنن که کل تیم ۱۰ نفره روی ۹ تا صندلی جا بشن

و کسی بی صندلی نمونه.

الگو های آموزشی در ایران واقعا ناامید کننده است. شیوه های که دانش آموزان قوی را بی انگیزه کرده. این در حالیست که

دانش آموز ضعیف تنبلی خود را موجه میبیند که به نظر میرسد دلیل اصلی ان را رویکرد های جدید مسولان باشد. تقلید

بدون برنامه ریزی از نظام آموزشی پویای برخی کشور ها نظیر ژاپن. این در حالیست که به نظر نمیرسد با تزریق یک یا چند

خصیصه ی آموزشی از یک نظام هماهنگ و پویا به نظامی نا هماهنگ و سنتی و منفعل انتظار معجزه یا حتی تغییر را داشت. امید است مسئولان با نگاهی عمیق و همه جانبه در زمینه ی بررسی ساختار آموزش و پرورش در ایران پایه های نظامی استوار هماهنگ و مطلوب را پی ریزی کنند.

ایرانی ها به خارجی ها اعتماد دارند و ژاپنی ها به خودشان.

در ایران اتفاق می افتد. اعتماد به محصولات داخلی بسیار بالاتر از محصولات خارجی است و شرکت ها از برای تبلیغ کیفیت محصولاتشان و جلب اعتماد مشتریان خود با افتخار تولید صد در صد داخل را برچسب کالاهای خود می کنند.

از این مساله می توان چند برداشت ساده کرد. اول این که اعتماد ژاپنی ها به همدیگر بسیار بیشتر از اعتمادشان به خارجی هاست. دوم این که خرید محصولات داخلی کمک به رشد صنایع داخلی و به طور غیر مستقیم به گردش در آوردن چرخه اقتصاد داخل است که اشتغال داخلی فراهم می آورد و رشد و شکوفایی اقتصادی برای همه را به دنبال خود دارد. سوم این که در مقایسه با ژاپن هیچ یک از موارد بالا با وضعیت ایران هم خوانی ندارد.

نتیجه گیری:

درمدارس به صورت حیرت انگیزی آموزش و یادگیری در قالب سناریوهای فرهنگی مدیریت می شود و آموزش و پرورش ژاپن تا حدود زیادی فرهنگی است و مبتنی بر فرهنگ ژاپنی است.

ژاپنی ها در مواجهه با مغرب زمین، همواره نگران از دست رفتن ارزش های اخلاقی، هویت ملی و باورهای کهن خود بودند و آنگاه که دولتمردان بنا به دلایل مختلف از تأکید بر اخلاق ملی و هویت فرهنگی ژاپن غفلت می کردند، عموم مردم این وظیفه خطیر همگانی را یادآور می شدند و نسبت به رفتار دولتمردان خود واکنش نشان می دادند و بر هویت ملی و ارزش های اجتماعی و فرهنگی خود پای می فشردند. ژاپنی ها هیچگاه علاقه مندی خود را به سنت ها، ارزش های اجتماعی و هویت ملی پنهان نمی کردند؛ در عین این که لزوم کسب دانش و فناوری مغرب زمین را نیز به خوبی درک کرده بودند و زمینه های لازم برای این مهم را فراهم می آوردند. آنها به خوبی دریافته بودند که رویارویی با کشورهای پیشرفته در همه زمینه ها مستلزم توان علمی، فنی، فکری و معنوی فوق العاده ای است؛ بنابراین، تلاش می کردند تا از یک سو روح ژاپنی، ارزش ها و هویت ملی خود را حفظ کنند و گسترش دهند و از سوی دیگر، مجدانه به کسب دانش و فناوری مغرب زمین بپردازند و زمینه های لازم برای همگون سازی آن را با شرایط اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی خود فراهم سازند. آنها در نوسازی مؤسسات آموزشی خود تمام توان خویش را به کار گرفتند تا هر چه بیشتر بر قابلیت های اجتماعی جذب دانش خارجی و ژاپنی ساختن آنچه وام گرفته اند، بیفزایند و به خوبی از مرحله تقلید عبور کنند و به ابتکار و خلاقیت لازم برسند. تجربه ژاپن در سه دوره اصلاحات آموزشی یکی از ریشه های اساسی پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را آشکار می سازد و آن عبارت است از شرایط، زمینه ها، قابلیت ها و مدیریت اصلاحات آموزشی به ویژه در ارتباط با نوسازی اجتماعی و مواجهه با تحولات مغرب زمین. در ایران عوامل سیاسی و اجتماعی بسیاری از جمله تجاوزهای روسیه و انگلستان موجب شد مدیران و اولیای امور کشور در دوره تاریخی مشابه ژاپن، متوجه پیشرفت های علمی و صنعتی جهان غرب شوند و بدین سان به اصلاح امور در همه زمینه ها، آن هم به سبک کشورهای قدرتمند، اشتیاق زیادی پیدا کنند. اعزام دانشجو به خارج، استخدام مستشاران خارجی، تاسیس مدارس اروپایی در ایران و ورود مبلغان مذهبی اروپایی، سرآغاز ارتباط وسیع فرهنگی و سیاسی ایران با اروپا شد.

بهره گیری از دانش مغرب زمین و گسترش علوم جدید در دوره ای که ژاپن از غرب می آموخت، در ایران تابعی از کیفیت روابط سیاسی با کشورهای غربی بوده است. ایران در داخل مغلوب تحولات علمی، نظامی، اقتصادی و سیاسی بیگانگان بود و از دیدگاه خارجیان صحنه رقابت قدرت های بزرگ جهان محسوب می شد. برنامه ریزی های سیاسی و فرهنگی هیچگاه نمی توانست مستقل انجام شود. برنامه های اصلاحی و توسعه آموزش و پرورش بیشتر بر دیدگاه های شخصی افراد تکیه داشت و

به شدت تحت نظر بیگانگان بود و به جهت ضعف و تنگناهای اقتصادی و علمی و فرهنگی - همچون تاسیس دارالفنون - قبل از آن که بتواند جای مناسب خویش را در عرصه تحولات فرهنگی و علمی پیدا کند، به شکل مرموزی محکوم به شکست بود. در تقابل فرهنگی و تمدن مغرب زمین با ایران در دوره های مختلف، سیاست تسلط، قهر، نفوذ و مداخله در زندگی اجتماعی مردم دنبال شد و نه تنها ارزش های مذهبی و فرهنگ ملی تقویت نگردید، بلکه کوشش شد تا این ارزش ها هر چه بیشتر از صحنه زندگی مردم کنار گذاشته شوند. کوشش های علمی و فرهنگی زیربنایی محکوم به شکست بود و برنامه های اصلاحی بیشتر متوجه اصلاحات ظاهری بود تا سازندگی بنیانی. این کوشش ها به دلیل عدم تناسب با نظام ارزش ها و نیازهای مردم، موفقیت مورد انتظار را به همراه نداشت و بر خودباختگی و عدم اعتماد به نفس عمومی افزود و شرایط اجتماعی حضور فرهنگ غرب را هموار ساخت.

بنابراین، صیانت از نظام ارزش های جامعه، اعتماد به نفس، اتکای به خویش، حفظ، گسترش و آموزش ارزش های اجتماعی و ملی به نسل های آینده، پافشاری و بر حراست از فرهنگ ملی جامعه در تعامل با فرهنگ بیگانه، مقابله با مداخله بیگانگان در امور داخلی کشور و تضمین استقلال کشور از عوامل اساسی پیشرفت فرهنگی و اجتماعی هر جامعه به شمار می آید. کوشش در هماهنگی نظام آموزش و پرورش با انتظارات مردم در جنبه های مختلف زندگی، به علاوه انتخاب راه مناسب برای ترویج فرهنگ و ارزش های بومی با دانش پیشرفته جدید و کوشش در اکتساب، همگون سازی و توسعه آن، شرط اساسی توسعه جامعه و رمز اصلی سازگاری برنامه های آموزش و پرورش با نیازها و ضرورت های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی عصر جدید محسوب می شود.

سیاست اصولی توجه به ارزش های فرهنگی و ملی و شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ژاپن، همراه با کوشش پیگیر در جذب، همگون سازی و توسعه دانش و فناوری جدید - براساس حرکت از تقلید به ابتکار - همیشه مورد توجه بوده است و عنصر اساسی اصلاحات آموزش و پرورش قبل و بعد از جنگ های جهانی اول و دوم به شمار می رود. در ژاپن، اصلاحات آموزش بر پایه پژوهش های معتبر علمی، بهره گیری از تجربه های بین المللی و استفاده از تجربه های به دست آمده از اصلاحات آموزش دوره های گذشته صورت می گیرد. این روش اصلاح آموزشی بیش از هر چیز توجه و مشارکت عمومی و سرمایه های اجتماعی لازم برای نیازسنجی، ارزشیابی و بازنگری اثربخش برنامه های آموزشی، برنامه درسی ملی و محتوای آموزشی را به همراه دارد.

منابع:

۱. روزنامه کیهان < شماره ۱۹۴۹۶ ۸/۸/۵
۲. دکتر سرکار آرانی . محمدرضا ، انتشارات روز نگار ، چاپ اول: تهران ۱۳۸۲ ، شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه ، برگرفته از سایت
۳. منبع: Encarta Encyclopedia مترجم : فخری محمد قاسم ، برگرفته از سایت خبرگزاری دانش آموزی پانا :
• سایت های اینترنتی :

۱. www.futurama.ir
۲. www.jomhouryat.com
۳. www.magiran.com
۴. www.afarineshdaily.ir
۵. www.iranika.com
۶. www.iranianlife.blogfa.com
۷. www.medoffice.blogfa.com
۸. www.ayande.com
۹. www.zibaweb.co